

מכבסת מילים

אם הכנסת החדשה באמת רוצה להקל את העומס המוטל על בתי המשפט, היא יכולה להתחיל מתחת לפנס: למשל בהסדרה חקיקתית של סיווגי הארנונה. נכון, מדובר בנושא פחות סקסי ותקשורתי, אבל בעל השפעה רוחבית ניכרת. בפסק דין ששינה את הסיווג של מכבסות מרכזיות קבע לאחרונה בית המשפט העליון מאפיינים לסיווגים הקיימים וקרא שוב להסדיר את הסוגיה. כדברי השופט רובינשטיין, ויפות שעתיים קודם

שלומי שני

אליהו זהר נ' עיריית ירושלים, ניתן ביום 4.2.15). מדובר בסוגיה שאינה מצויה ברומו של עולם, אבל עלתה ממנה, ולא בפעם הראשונה, קריאה להסדרת נושא סיווג בתי העסק השונים לצורכי החיוב בארנונה. פסק הדין העלה גם שאלה לשונית-פרשנית מעניינת ובה ההבחנה בין ההגדרות של "שירותים", "מלאכה" ו"מסחר".

מכבסה –
שירות או מלאכה?

טווח התעריפים שקבע המחוקק לסיווגים של "תע-שייה", "מלאכה" ו"שירותים" יוצר מדרג שבו התעריף לשירותים הוא הגבוה ביותר (יותר מפי שניים מהתעריף

אלוהים מצוי בפרטים הקטנים, ובפרפראזה אפשר לומר כי כך גם העומס המוטל על בתי המשפט. הער-מס השיפוטי, הנישא בפי כל, מורכב בסופו של דבר מאלפי התדיינויות. אבל לפני שנדרשים לפתרונות

אסטרטגיים "תופסי כות-רות" – למשל הוספת ערכאת ערעור או הגדלת תקני שופ-טים – אפשר להתחיל דווקא מהפתרונות הפשוטים והק-לים יחסית, אלה שהיו יכר-לים למנוע התדיינויות רבות לכתחילה.

דוגמה להתדינות שהיה אפשר לחסוך התגלגלה לא-חרונה לפתחו של בית המ-שפט העליון בסוגיה שעסקה בסיווג הנכון של מכבסה לצו-רכי ארנונה (עע"ם 2503/13

עו"ד שלומי שני,
עורך כתב העת
"עורך הדין"

**השופט מזוז, באחד
מפסקי הדין הראשונים
שלו, מציין כי אף שהצדדים
נזקקו רבות להגדרות
מילוניות של המונחים
"מלאכה" ו"בית מלאכה",
הרי יש להן תרומה מוגבלת
בלבד לקביעת הפירוש
הנכון של מונחים אלה**

כמקום המשמש לאומנותו של אדם העוסק בעבודת ידיים במקצוע מסוים, ולדעת בית המשפט המחוזי הגדרה זו – החלה על בתי מלאכה כגון נגרייה, מס־גרייה או סנדלרייה – אינה הולמת את פעילותה של מכבסה.

בית המשפט העליון, באחד מפסקי הדין הראשונים של השופט מני מזוז (שגם כתב את פסק הדין העיקרי), קיבל את הערעור וקבע כי תיקון צו הארנונה על ידי העירייה אינו כדין, וכי יש לסווג את המכבסה בגדר "מלאכה" ולא בגדר "שירותים" כפי שטענה העירייה.

בית המשפט ציין את אי הבהירות הנוגעת לסיווג הנ"כסים לצורכי ארנונה ומתח

החל על סיווג מלאכה ועד פי שלושה מזה הקבוע לתעשייה). לאחריו סיווג המלאכה, והנמוך ביותר הוא סיווג תעשייה.

המערער, בעל מכבסה בירושלים, עתר לביטול

התיקון שערכה עיריית ירושלים (להלן: העירייה) בצו הארנונה בשנת 2006, ובגדרו נקבע כי סיווגן של מכבסות הוא "משרדים, שירותים ומ־סחר". בית המשפט המחוזי דחה את העתירה. תחילה קבע כי מכבסה אינה בגדר "תעשייה" לעניין החיוב בארנונה, נוכח המבחנים שנקבעו בפסיקה לזיהוי של מפעל תעשייתי. כן נקבע כי הפסיקה שנדרשה למונח "בית מלאכה" אפיינה אותו

העירייה ביקשה לערוך הבחנה בין פעילות מכבסה, שהיא לטענתה תחליף לעבודה שאפשר לעשות בבית, ובין פעילות של נגרייה או מסגרייה שהם לפי כולי עלמא בתי מלאכה. בית המשפט העיר כי גם עבודות נגרות ומסגרות אפשר לעשות בבית

מיכון זה מופעל על-ידי בעלי מלאכה, הממשיכים אף לבצע חלק מן המלאכה באופן ידני.

מבחנים לסיווג נכסים

בצר לו, ומתוך מודעות להתמהמהותו של המחורק, נאלץ השופט מזוז לערוך בעצמו את ההבחנה בין הסיווגים השונים כדי לפתור את המקרה הקונקרטי שלפניו, ובדרכו לפתרון הוא מתווה מבחנים מאפיינים לסיווג נכסים לתעשייה, למלאכה ולשירותים. כל עוד יימנע המחוקק מהסדרת הנושא, אין ספק כי ההבחנות שאליהן נדרש מזוז, כמפורט להלן, ישמשו אבן דרך בסיווג נכסים לצורכי ארנונה.

תעשייה. נכס המשמש ל"תעשייה" מאופיין ככלל בכך שמתקיימת בו פעילות ייצור (ייצור מוצר מחר מר גלם) במבנה תעשייתי, באמצעות מכונות ופועלי ייצור. מפעל תעשייה מאופיין גם בכך שהוא עוסק בייצור המוני של מוצרים, ולא בייצור על פי הזמנה של לקוח קצה ספציפי.

שירותים. נכסים המשמשים ל"שירותים" הם נכסים שהפעילות בהם מאופיינת ככלל במתן שירות אישי בהתאם לצרכיו של לקוח קונקרטי, לרוב במבנה משרדים, על ידי בעל מקצוע חופשי ("צווארון לבן") כגון עורך דין, רואה חשבון, רופא או יועץ פיננסי.

מלאכה. בתווך מצויה קטגוריית הנכסים המשמשים ל"מלאכה", ובה יש שילוב בין מאפייני תעשייה למאפייני שירותים. מחד גיסא, בתי מלאכה לסוגיהם מאופיינים במרכיב "שירותי" של מתן שירות מקצועי ללקוח קונקרטי, המגיע לבית המלאכה לקבלת שירות מקצועי. מאידך גיסא, השירות שניתן בבית מלאכה הוא בעל מאפיין "תעשייתי" במובן של עבודת כפיים המתבצעת באמצעות פועלים ועובדי כפיים מקצועיים ("צווארון כחול"), ולא על ידי פקידים ובעלי מקצועות חופשיים ("צווארון לבן"). השופט מזוז מדגיש כי בעידן המודרני "אין מדובר עוד בכוכים חשוכים מוארים בעשיות" אלא בבתי מלאכה המשלבים לצד עבודת כפיים גם עבודה במיכון מקצועי מתאים. "במציאות המודרנית", כתב השופט מזוז, "אין לצפות כי בעל מלאכה, גם במלאכות הקלאסיות, יבצע את עבודתו אך במלאכת כפיים. החייט אמנם נזקק עדיין מעת לעת לשימוש בחוט ומחט, אך עיקר עבודתו במכונות תפירה,

ביקורת על המצב הקיים; הגדרותיהם של הסיווגים "שירותים", "תעשייה" ו"מלאכה" בתקנות לוקות בחסר ולמעשה אינן הגדרות של ממש, כי אין בהן כל הגדרה עניינית-אנליטית או מאפיינים של נכסים שבגדר אותן הגדרות, אלא רק פירוט של דוגמאות אחדות.

השופט מזוז הוסיף כי אף שהצדדים נזקקו רבות להגדרות מילוניות של המונחים "מלאכה" ו"בית מלאכה", הרי שלהגדרות המילוניות יש תרומה מוגבלת בלבד לקביעת הפירוש הנכון של מונחים אלה. עם זאת, מזוז ראה תרומה בהגדרה המילונית של "מלאכה" כ"עבודה, אומנות, עיסוק", וכן בהגדרתו של "בית מלאכה" כ"מקום שעובדים שם במקצוע מסוים בעיקר בעבודת ידיים... כגון נגרייה, מסגרייה, סנדלרייה". ההגדרות המילוניות של מלאכה ובית מלאכה מלמדות, לפי השופט מזוז, כי מאפיין דרמיננטי בבית מלאכה הוא עבודת כפיים מקצועית, אך דומה כי איש לא יטען שאין לראות נגרייה או מסגרייה (הדוגמאות שהובאו בהגדרה המילונית), שבמציאות המודרנית עושות שימוש נרחב במכונות לשם ייעול מלאכתן, בגדר "בית מלאכה". "שילוב של מיכון בביצוע המלאכה", כתב מזוז, "אינו משנה את מהותה כעבודת כפיים מקצועית, ואין צריך לומר כי

**מילותיו של חוק אינן
מבצרים שיש לכבשם
בעזרת מילונים, אלא
עטיפה לרעיון חי המשתנה
על פי נסיבות הזמן והמקום
לשם הגשמת מטרתו
הבסיסית של החוק**

(השופט אהרן ברק,

ע"פ 787/79 מזרחי נ' מדינת ישראל)

לעבודה, למלאכה ולמכבסה

"אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טוחנת ואופה ומכבסת, מבשלת ומניקה את בנה". אלי-קים רובינשטיין נשען בחוות דעתו על מקורות תלמודיים נוספים המציגים את עבודת הכיבוס כמלאכה של ממש, מאומצת ומורכבת יותר מה-סרת כתמים במים.

המבחן הסמנטי הנדרש אמור להתייחס למשמעות המילים בעברית המודרנית. לשלוש המילים הנדונות – שירותים, מלאכה ותעשייה – יש יסוד משותף, יסוד העיסוק. מבדיל ביניהן מרכז הכובד של העיסוק; "שירות" מעמיד במרכז את הלקוח, מקבל השירות. הגבולות בין "תעשייה" ו"מלאכה" אינם מובהקים, אבל המשורר תף הסמנטי רב על המפריד: מרכז הכובד שלהן הוא המבצע. ייצור מכוניות הוא תעשייה, תיקון המכונית הוא מלאכה, ושיבה בבקתת החניון היא שירות. ייצור מזון הוא תעשייה, בישול הוא מלאכה ומלצרות היא שירות. ייצור בגדים הוא תעשייה, תיקון בגדים וכיבוס הוא מלאכה, ושליחתם לבית הלקוח היא שירות.

רוביק רוזנטל

ארבע מילים עולות מן הדיון. האחת מלי-בו של הסיפור המקראי: "מלאכה" היא עבודת כפיים של האדם, עבודתו של האלוהים בבריאת העולם, ועבודת האדם את האלוהים ("מלאכת המשכן"). הקשר בין "מלאכה" ובין "מלאך" – הגזרה מאותו שורש נדיר, לא"ך – הוא מורכב. "מלאך" הוא שליח, ומכאן "מלאכת יד" קרובה במשמעותה ל"משלח יד", כפי שטען חוקר הסמנטיקה העברית גב"ע צרפתי. "שירות", מילה מן התלמוד, גם היא עבודת האלוהים, ועל כן נקראים הסובבים את אלוהים וממלאים את שליחותו "מלאכי השרת". המשמעות האזרחית-מסחרית, בצורת היחיד "שירות" ובצורת הרבים "שירותים", היא חדשה, בהשפעת המילה האנגלית service. "תעשייה" היא מילה חדשה, שהופעותיה הראשונות בעיתונות הן מראשית המאה ה-20.

האם "מכבסה" היא אכן בית מלאכה או בית שירות? המילה נגזרת מן הפעולה המוכרת מימי התנ"ך, פעולת הכיבוס, ניקוי הבגדים. בתלמוד היא אכן מוגדרת מלאכה, כגון במסכת כתובות:

ועיקר עבודתו של המסגר במכונות ולא בפטיש וסדן וגחלים לוחשות".

בהקשר של פסק הדין נקבע כי מכבסות מרכזיות (להבדיל ממכבסות שכונתיות המעמידות שירות של מכבסות אוטומטיות למשל) דוגמת מכבסתו של המערער מקיימות – ולא באופן גבולי – את המאפיינים של "מלאכה", ואינן בגדר "שירותים". מכבסות כאלה אמנם אינן עוסקות בייצור מוצרים אלא נותנות שירות אישי ללקוחות פרטיים ומוסדיים לפי הזמנתם וצורכיהם הפרטניים, ועל כן אינן בגדר "תעשייה"; ואולם הן לא בגדר "שירותים", שכן השירות שהן מעניקות מאופיין בעבודת כפיים של בעלי מקצוע (צווארון כחול), המבוצעת בחלקה באופן ידני ובחלקה באמצעות מכונות, במבנה בעל אופי תעשייתי ולא במשרד.

מזוז גם לא התרשם מטענת העירייה על כך שב-כניסה למכבסת המערער תלוי שלט המבטיח להם "שירות בו ביום". לפי גישתו, שלט זה אינו גורע מן המסקנה שמדובר בפעילות של מלאכה, שהרי אין חולק בדבר מרכיב השירות במכבסה, אלא שמחד גיסא מרכיב השירות קיים בכל בית מלאכה, והוא המבחין את בית המלאכה מתעשייה; ומאידך גיסא, לשירות במכבסה נלווים מאפיינים נוספים של מיכון ועבודת כפיים מקצועית, שהצטברותם מגדירה את המכבסה כמלאכה ומבחינה אותה מעסקי שירותים. השימוש במכונות, הדגיש מזוז, אינו מוציא את בית המלאכה מגדר "מלאכה", ובוודאי לא מקרבו לכיוון השירותים. על ציר הסיווגים תעשייה-מלאכה-שירות נקבע כי המיכון הוא מאפיין תעשייתי דווקא ולא שירותי.

מזוז ורובינשטיין, שניים שמכירים היטב את הצד השני של רשויות השלטון מעבודתם כיועצים משפטיים לממשלה, קראו למחוקק לפעול להסדרה כוללת של הנושא. אלא שבין השורות אפשר לזהות כי השניים לא רק למודי ניסיון אלא גם למודי אכזבות

בעידן המודרני, ציין השופט מזוז, בתי מלאכה אינם עוד כוכים חשוכים מוארים בעששיות. החייט אמנם עדיין נזקק מעת לעת לשימוש בחוט ובמחט, אך עיקר עבודתו במכונות תפירה, כפי שעיקר עבודתו של המסגר במכונות ולא בפטיש ובסדן ובגחלים לוחשות

העירייה ביקשה לערוך הבחנה בין פעילות מכבסה, שהיא לטענתה תחליף לעבודה שאפשר לעשות בבית, ובין פעילות של נגרייה או מסגרייה, שהם לפי כולי עלמא בתי מלאכה. גם טענה זו נדחתה. בית המשפט קבע כי אכן כביסה אפשר לכבס גם בבית, אך גם עבודות נגרות ומסגרות אפשר לבצע בבית, ויש שאף עורכים בעצמם תיקונים שונים ברכבם. "אנשים מן השורה", ציין מזוז, "נוטים ללכת לבתי מלאכה ולא לבצע מלאכות אלה בעצמם, ובוודאי כאשר מדובר בפעולות מורכבות... כגון ניקוי יבש, צביעה וטיפול בכתמים המתבצעות במכבסות מרכזיות".

קריאה למחוקק

השופט רובינשטיין הצטרף לחוות דעתו של השופט מזוז. מזוז ורובינשטיין, שניים שמכירים היטב את הצד השני של רשויות השלטון מעבודתם כיועצים משפטיים לממשלה, קראו למחוקק לפעול להסדרה כוללת של הנושא על ידי האחדת סיווגים וקביעת הגדרות ענייניות וקריטריונים ברורים

ואחידים לסיווג בתי העסק השונים לצורכי ארנונה. "נלאינו מהטעים שוב ושוב", כתב השופט רובינשטיין, "שחקיקת הארנונה, המולידה התדיינות אין ספור, מצריכה חשיבה מערכתית והסדרה מקיפה של העקרונות ברמה הארנונית תוך האחדת הסיווגים והבהרתם; ויפה שעה קודם, שלא לומר שעתיים". מזוז אף מציין מפורשות כי המצב שבו כל רשות מקומית מפרשת את החוק ואת התקנות וקובעת סיווגים ותתי-סיווגים לפי הבנתה מוביל לריבוי מחלוקות והתדיינות משפטיות בין נישור מים לרשויות המקומיות, התדיינות שהיה אפשר למנוע או לפחות לצמצם באופן משמעותי. אלא שבין השורות אפשר לזהות כי השניים לא רק למודי ניסיון אלא גם למודי אכזבות. וכפי שהיטיב לנסח זאת השופט רובינשטיין בראייה מפוכחת: "דומה שתרדמת עולמים, ולמצער תרדמת חורף, שוררת על הנושא, וכמובן כרגע תקופת בחירות - אלא שקדמו לכך הרבה 'תקופות איך-בחרות' ואין קול ואין עונה". כעת, משהסתיימה תקופת הבחירות, נשוב ונמתין למענה.

עורך הדין בפסיקה

הלכה למעשה, לא תמיד ניתן לשרטט קו גבול דיכוטומי בין "מכר לבין "שירות", כאשר לעתים הגבול מטשטש וניתן לראות עסקה מסוימת כמכר וכשירות. על הקושי האמור עמדה לאחרונה גם עו"ד ורו"ח ליאת נויבירט, בחיבורה בעניין מע"מ בשיעור אפס על שירותים המסופקים לתושב חוץ: "בחוף או בארץ?" (כתב העת "עורך הדין", אוקטובר 2014 בעמ' 106).

השופט איתן אורנשטיין, עמ (ת"א) 36948-09-10, ניתן ביום 12.12.14